

I trädgårdsmästarens fotspår

Monika Westermarck

KAPITEL 3

Viktor Stockholm 1878

HAN VIKER OMSORGSFULLT ihop sina arbetskläder och placerar dem längst ner i resväskan. Den bruna väskan är bara halvfull när han fyller på med en brevbunt hemifrån Östergötland. De flesta breven är skrivna av hans mor. Lite toalettsaker såsom rakkniv, tvål och tandborste åker också ner. Mustaschsaxen kan han först inte finna, men den har kilat in sig bakom spegelhyllan och hittar till slut sin plats i resväskan. Överst lägger han boken som Axel Pihl skrev 1872, *Handbok i svenska trädgårdsskötseln*, läroboken som varit hans följeslagare de senaste två åren. Hittills de bästa åren i hans liv. Men nu är det slut, han ska lämna Stockholm och den fina gemenskapen han känt här på Rosendals trädgårdsskola. Lämna sina tretton studiekamrater, ge sig ut i världen och bli vuxen. Det är dags att mogna, liksom äpplena han lärt sig odla och skörda.

En sista gång vill han gå till orangeriet. Väskan får vänta, den ligger kvar på sängen i elevhemmet. Inte färdigpackad ännu. Det blå överkastet skrynklar sig under det uppfällda locket. Det finns tid att packa klart för han ska också säga farväl till sin rumskamrat Johan om en liten stund.

Han styr stegen mot orangeriet. Grusgångens stenar knastrar och ju närmare han kommer så ökar han takten. Knastrandet blir intensivare. När han tar klivet över tröskeln in i orangeriet blir han lugn. Det vackraste han kan tänka sig öppnar sig i all sin prakt. Solens strålar tränger igenom glaset ner på palmernas och fikonträdens blad. Kameliablommorna

hänger tunga och deras röda bräm lyser mot honom. De gula ananasfrukterna trängs mot ena väggen. Och doften, doften av växter blandat med doften av fukt och värme går inte att värja sig mot. Här kan han stanna hur länge som helst och drömma om framtiden. Någon gång i livet ska han skapa något sådant här åt sig själv. Detta är fruktsamhet koncentrerad i en fulländad skapelse.

När han öppnar dörren för att gå tillbaka, sveper vinden in och svalkar lite. Han andas in växthusluft en sista gång och njuter, med vetskapen om att han inte vet när han ska få återse detta igen. Johan är redan i rummet när han kommer tillbaka. Båda är påverkade av att deras vägar ska skiljas åt. De båda unga männen har snabbt funnit trygghet med varandra på den nya skolan eftersom de kommer från samma del av Sverige, Tåbytrakten i Östergötland.

”Här är dina trettio ören, tack för lånet”, med de orden räcker Viktor över pengarna som han tar ur sin ficka. Nu har han fått pengar hemifrån och skulden kan återgäldas.

”Visst hade vi en oförlömlig kväll?” säger Johan.

Ja visst hade de haft en kväll att minnas. Viktor och Johan finner sig alltid väl i varandras sällskap. Det händer oväntade saker när de beger sig ut. Pengarna har gått till förlustelser. Det är inte ofta de kan unna sig något. Tiden på skolan består mest av hårt arbete från sex på morgonen till åtta på kvällarna innan de stupar i säng på sina halmadrasser. Nu har de i alla fall till slut unnat sig att gå till det närliggande Hasselbacken. Eftersom Rosendal ligger i det nöjesbetonade Djurgården, har de avslutat kvällen vid dansbanan på Tivoli. Det de har upplevt på dansbanan har givit mersmak inför framtiden.

Direktör Axel Pihl, trädgårdsskolans föreståndare, tar en dag Viktor åt sidan och talar i förtroende om att han har rekommenderat honom till Claes Adelsköld som söker en bra trädgårdsmästare. Adelsköld står i begrepp att lämna Stockholm

för att flytta till sitt barndomshem, som han köpt tillbaka, Nollhaga i Alingsås.

”Valet är inte svårt, eftersom Lundberg är en av mina skickligaste elever.” Smickrad har Viktor tackat ja och antagit utmaningen.

Axel Pihl är en ryktbar man med kort stubin, han är känd för sitt humör och för hur hemskt han behandlar eleverna.

”Latrackor!” brukar han ropa efter dem om det inte ser ut som om de arbetar.

Han har också lärt dem att: ”Använd ögon och öron så går det bra för er.” Översatt betyder det att ”man klarar sig bra på sunt förnuft.” Eleverna är i alla fall rädda för honom och han kallas allmänt för *Gubben*. Han har dock ett gott hjärta, och alla har stor respekt för hans kunskande inom trädgårdsnäring. Kanske behövs barskheten när han ska styra över enbart manliga elever. Det finns en hel del spelevinkar som ställer till med rackartyg.

Johan och Viktor minns sin tid på Rosendal med värme. Kamratskapen har varit god. Det krävs breda kunskaper för att bli trädgårdsmästare och samarbete befrämjas.

”Man minns ju uppoffringen, när man hade eldvakten, och var tvungen att vara vaken hela natten”, säger Johan.

På vintern får man elda med koks för att hålla jorden varm, då det är svårt att få upp temperaturen i palmkassen. Även ananas odlas i kast som kräver värme.

”Kokvakten i köket kunde man också vara utan”, suckar Viktor som föredrar botaniklektionerna. Viktor trivs bäst i orangeriet. Han håller sig alltid väl med orangören, föreståndaren för orangeriet.

”Ympning och slöjd var mina favoritämnen”, inflikar Johan. Slöjden innebär bland annat att de får lära sig att dra ut rostiga spikar ur använt virke, räta ut dem och återanvända träet. Det kan till exempel användas för att bygga nya drivbänkar. ”Lycka till nu nere på Nollhaga”, är det sista han hör innan Johan

är tvungen att ge sig iväg till orkidéhuset för vidare arbete.

Nu avslutar Viktor packningen genom att fylla på med lite skjortor och byxor. För övrigt är han resklädd i sin finaste kostym, vit skjorta och fluga. Brevet från inspektorn på Nollhaga sticker han ner i ena kavajfickan. Han kastar en sista blick på det runda vackra trähuset som varit själva lärosalen. Goda minnen för livet överväldigar honom och han sjunker ner på en bänk för en kort stund.

Promenaden fortsätter sedan mot Allmänna gränd där han avser att åka med hästspårvagnen vars linje ut till Djurgården just blivit klar. Med stor nyfikenhet studerar han det nya fortskaffningsmedlet. Hästspårvagn är något helt nytt. Det har införts succesivt med början ett år tidigare. En ensam häst är spänd framför en vagn med plats för ett tjugotal personer varav cirka hälften får sittplatser. Längst fram på en liten öppen balkong med tak över står kusken med tömmarna i högsta hugg. Han är klädd i mörk uniform med en skärmmössa. Viktor lägger två tioöringar i betalningsbössan som är placerad på vagnssidan och kliver på med sin bruna resväska. I långsam takt går nu färden med det skramlande ekipaget mot Stockholms centrum. Det är inte så noga med hållplatser, man stannar där behovet finns. De passerar Nybroviken, där ligger ångbåtarna på rad, redo för vidare färd ut i skärgården.

Viktor ska åka tåg längs västra stambanan mot Göteborg. Västra stambanan har nu varit i bruk i sexton år. Den starkt förkortade restiden från ca en vecka till fjorton timmar har markant ökat resandet i Sverige. Tåget som också stannar i Alingsås avgår senare på eftermiddagen. Han har gott om tid när han kommer till Stockholms Central den där dagen i juni. Innan han köper biljett stannar han utanför stationshuset där han stoppar och tänder sin pipa. En svag vind gör att han får försöka flera gånger innan han får eld på tobaken. Tändstickorna hinner nästan ta slut. Viktors blick fastnar på klockan ut-

anför stationen, den har fyra urtavlor ett åt varje väderstreck och överst under en kungakrona befinner sig två fågelvingar i metall. Tack vare järnvägens utbyggnad har Sverige just detta år fått enhetlig tid i hela landet. Hans sista minne av Stockholm innan han går in i stationshuset blir hur han puffar ut perfekta rökringar bort mot de parkerade hästecipagen. Rökringar som innehåller tillförsikt inför framtiden.

Viktor införskaffar en enkel biljett till Alingsås. Tredje klass, det är det enda han har råd med. Bekvämligheten är det inte så mycket bevänt med då man sitter på träbänkar. Vagnen fylls långsamt på. Han är tidig och lyckas lägga beslag på en fönsterplats.

Ögonen spanar nyfiket ut genom rutan och även in i kupén. Snart kommer en äldre herre och sätter sig mitt emot honom. Två yngre damer i tjugofemårsåldern hamnar bredvid dem. Viktor fördriver tiden genom att tjuvläsa framsidan på den äldre mannens tidning. Ett nytt mordförsök har skett på Kejsar Wilhelm i Berlin. I Stockholm är det lugnare, mest annonser, bland annat för plantor något som väcker Viktors intresse.

Även de två yngre damerna väcker Viktors intresse. Han är dock lite blyg och kastar sig inte över dem med frågor. Efter en lite trevande och försiktig konversation förstår han att de ska till Göteborg och försöka ta sig vidare med någon båt till Amerika. Ett arbete som hembiträde hos någon finare familj lockar.

Viktor har själv lämnat Stockholm bakom sig och förvåntansfullt åker även han mot sitt nya liv. Ibland drabbas han av ensamhetskänslor då kan han i korta stunder längta hem till barndomshemmet i Östergötland. Men barndomen är över. Han ska snart fylla tjugofem och det är dags att ta språnget, att kasta sig ut i livet.

Tågresan tar lång tid, över tretton timmar. Trots de hårda träbänkarna slumrar alla i kupén till. När tåget bromsar in i Katrineholm känner han något tungt mot sin axel. Hon har somnat och råkat falla mot honom. Han vågar inte längre röra

sig. De svarta lockarna faller ner över hans kavaj och han erfar en underbar doft. Han inser att han kommer att vara tvungen att sitta i samma ställning resten av resan. Det gör absolut ingenting. Han skulle ha kunnat sitta som en staty i evigheter men i Alingsås är han tvungen att gå av.

I Falköping har hon redan vaknat, rätat på sig och ger honom generat en blick. Viktor tittar ut genom fönstret för att få lugn, han vet inte vad han ska säga. Tåget ska vara framme i Alingsås inom ett par timmar. Vad är han på väg till?

Viktor vet inte att ägaren till Nollhaga är en mycket speciell person med många järn i elden. Claes Adelsköld har byggt järnvägar, hans tekniska intresse och kunskap är mycket stor. Dessutom är han ledamot av Vetenskapsakademien samt medlem av Associate of Civil Engineers i England, F.d. Major vid väg- och vattenbyggnads Corpsen och dessutom riksdagsman i första kammaren. Hans estetiska intressen visar sig genom att han är fotograf, arkitekt och författare. Målning och musik ingår också i hans repertoar. Dessutom företar han ofta resor till främmande länder, ibland med orientaliska inslag. Han har nästan maniska drag. Manisk optimist skulle man kunna kalla honom. Nollhaga som varit hans barndomshem köper han tillbaka 1877 impulsivt och lättsinnigt, bara på känsla. Ägorna inspekteras inte före köpet, och dessutom betalar han ett överpris, tvåhundrausen kronor.

Tåget närmar sig Alingsås. Utanför fönstren ser Viktor gröna skogar på kullar blandat med åkrar som breder ut sig. Ett svenskt sommarlandskap med inslag av enstaka boningshus. Viktor tummar lite på brevet från inspektorn på Nollhaga. Tar fram det, vecklar upp pappret och läser "... Lundberg ska hjälpa till med återuppbyggnaden av Nollhaga som ska återställas i värdigt skick. Den gamla Alströmerska gården är värd ett bättre öde än hittills."

Viktor har inte en aning om vad som väntar honom.